

Семенов А. Ю.,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Сумського державного університету

a.semenoh@uabs.sumdu.edu.ua

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА НА РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Інновації, інтелект, стрімке поширення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, формування глобальних комунікаційних мереж – це риси інформаційного суспільства XXI століття яке дослідники характеризують як: новий тип суспільства, в якому володіння інформацією є рушійною силою трансформаційних змін та розвитку [8, с. 3]; суспільство, в якому інформація використовується в якості економічного ресурсу, який концентрується в потужному інформаційному секторі та використовується для підвищення ефективності суспільного виробництва [9, с. 271]; суспільство, в якому якість життя, так само як і перспективи соціальних змін та економічного розвитку все більшою мірою залежать від інформації та її використання; Це очевидно виходячи зі збільшення безлічі інформаційно насичених продуктів і послуг, що передаються за допомогою широкого набору способів, багато з яких є електронними» [7, с. 3].

Д. Белл наголошує, що з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій змінюється природа ринків та характер економічних відносин між суб'єктами ринку: створення глобального інформаційного середовища перетворює ринок з простору (space) в мережу (network) [6, с. 12].

Згідно О. Титенка [5] теорії інформаційного суспільства у своєму розвитку пройшли три основні періоди:

1) 1940-ві – 1950-ті рр. XX століття: дослідження фахівцями різних галузей науки окремих аспектів суспільного виробництва, пов'язаного зі швидким розвитком індустрії знань; найбільше значення для формування

концепції інформаційного суспільства мали роботи у сфері економіки інформації;

2) 1960-ті – 1970-ті рр.: період зародження теорії інформаційної економіки та формування на її базі теорії інформаційного суспільства (постіндустріальне суспільство як основа концепції, що формується); осмислення накопиченого фактичного матеріалу соціологами та економістами, виявлення найважливіших закономірностей і тенденцій у розвитку нового явища;

3) 1980-ті – 1990-ті рр.: період інтенсивного розвитку нового типу економіки в розвинених країнах і, відповідно, загострення суперечностей, що починають аналізуватися соціологами, економістами та філософами.

Наскрізна теза досліджень виділених періодів – інформаційне суспільство якісно впливає на людський розвиток. У сучасному суспільстві, як зазначається в Доповіді про людський розвиток [1], інформація визначається як головний об'єкт та багатство господарської діяльності, а діяльність з виробництва і обробки інформації – як головний зміст людської праці.

З 2000 р. Радою ЄС [10] проголошено курс на створення засад інформаційної економіки та суспільства (поняття «інформаційна економіка» (informational economics) як новий «спосіб розвитку».

М. Кастельс [2] зазначив, що економіка нового типу є, з одного боку, інформаційною, а з іншого – глобальною. Інформаційною економіка сучасної країни стає остільки, «оскільки продуктивність і конкурентоспроможність факторів чи агентів у цій економіці залежать насамперед від їх здатності генерувати, обробляти й ефективно використовувати інформацію, засновану на знаннях. Глобальна – бо основні види економічної діяльності, такі як виробництво, споживання і циркуляція товарів і послуг, а також їх складові (капітал, праця, сировина, управління, інформація, технологія, ринки) організуються у глобальному масштабі безпосередньо або з використанням інформаційних мереж, що пов'язує економічних агентів.

Відмітимо, що за аграрної доби сировиною була земля, у Промислову еру – метал. Натомість сировиною інформаційного суспільства стали «великі дані» (big data). Стрімкий розвиток засобів комунікації протягом останнього сторіччя (від телефону до сучасних смартфонів з виходом у світову мережу) сприяв надшвидкому накопиченню інформації та цифрових даних (90 % світових цифрових даних згенеровано за останні два роки, щохвилини люди надсилають понад 200 млн. електронних листів, розміщують понад 2 млн. повідомлень у Facebook, 72 години відео на Youtube та понад 200 тисяч нових фото в Instagram) [4, с. 173-175].

Відповіддю на зміни в суспільстві стало удосконалення і перегляд принципів, стандартів та практики надання фінансових послуг банками та іншими фінансовими посередниками, що покликані задовільнити зміни у потребах та вподобаннях споживачів. Запорукою цього є широке використання систем он-лайн банкінгу, мобільних додатків, чат-ботів, он-лайн страхування та інших сервісів, що дозволяють клієнтам отримувати фінансові послуги, не відвідуючи відділення фінансової установи.

Усе це, на думку А. Росса [4, с. 90-92] є результатом нового етапу в історії розвитку фінансових послуг з урахуванням потреб інформаційного та цифрового суспільства, що отримав назву «програмування грошей, ринків і довіри». Бажання споживачів отримувати індивідуальні та кастомізовані послуги в будь-який момент часу та в будь-якому місці стали реальністю сьогодні за рахунок розповсюдження електронних пристроїв, під'єднаних до мережі інтернет. Це докорінно змінює усталені механізми користування фінансовими послугами. Так, сучасний смартфон, доповнений електронними сервісами Square, Google Wallet, Apple Pay є зручною заміною гаманцю з готівковими грошима. Можливість розплатитися за товар, приклавши телефон до терміналу, змінює систему щоденних платежів та змушує банки поступатися частиною своєї комісії на користь технологічних компаній. Отримати доступ до фінансових послуг клієнтів намагаються також і мобільні оператори, які завдяки широкому розповсюдженню частково

замінюють банківську систему країни. Як приклад, Кенійська програма “M-Pesa” (у перекладі з мови суахілі – мобільні гроші). У розпорошених громадах мешканців з низькими доходами для яких наявність банківського рахунку є великою рідкістю, за допомогою мобільного телефону (через смс) споживачі можуть надсилати та отримувати кошти, не відвідуючи жодного відділення банку. Крім того, використовуючи додатковий сервіс “M-Shwari”, користувачі мобільного зв’язку можуть заощаджувати та позичати гроші один одному. Доречі, у 2012 році через дану мережу пройшло 25 % ВВП Кенії. Схожі приклади мобільних транзакцій є й в Україні. Наприклад, мобільний оператор «Київстар» пропонує платформу мобільних платежів «Смарт-гроші», якою скористалися понад 1 млн. клієнтів. Аналогічну послугу надає й компанія Vodafone Україна, що отримала назву Vodafone Pay. Даною послугою з моменту запуску скористалися понад 150 тис. клієнтів з середнім чеком – 350 грн. До кінця 2018 року компанія lifecell планує запуснути подібну службу Paycell, за допомогою якої має намір надавати послуги з онлайн-оплати комунальних платежів, інтернету та телебачення, ігор, кредитів та здійснювати P2P-перекази між користувачами [3]. Таким чином, мобільні оператори, маючи інформацію про уподобання та звички клієнтів, намагаються «прив’язати» їх до своїх сервісів, не розділяючи доходи з фінансовими посередниками, насамперед, банками.

Зміни на ринку фінансових послуг, спричинені розвитком інформаційного суспільства, у цілому змінюють характер економічних зв’язків між покупцями та продавцями, збільшуючи довіру між користувачами послуг та зменшуючи їхні транзакційні витрати. Так, розвиток он-лайн аукціонів “eBay” та “Alibaba” з ефективною системою двостороннього оцінювання продавця й покупця дозволяє контрагентам, які ніколи не мали персональних контактів, довіряти один одному лише на основі інформації про рейтинги в системі платформи. Висока конкуренція змушує контрагентів дотримуватися якості та швидкості як продажу товару, так і його оплати через імовірність втрати високого рейтингу, який стає

основою успішності як продавців, так і споживачів. Враховуючи глобальність даних платформ, коли клієнти та продавці часто є резидентами різних країн, постала проблема оплата товару, яка не могла бути легко вирішена завдяки існуючій банківській системі. Наслідком цього стала поява платформи онлайн платежів PayPal (з англ. – «товариш, що допомагає розплатитися»), що дозволяє оплачувати та приймати платежі за товар в різних країнах за умови додаткових гарантій успішності трансакцій збоку компанії.

Таким чином, можемо стверджувати, що розвиток інформаційного суспільства дозволяє більш якісно та персоналізовано задовольняти потреби людей у фінансових послугах і, водночас, є причиною появи суперечностей між носіями цих послуг, що потребує переосмислення та трансформації ролі класичних фінансових посередників відповідно до вподобань споживачів.

Література:

1. Доповідь про людський розвиток ПРООН 2013 року: за індексом людського розвитку Україна займає 78 позицію зі 186 країн. URL: http://www.undp.org.ua/images/stories/HDR2013/Press_release_HDR_2012_Ukr_140313_tables.docx.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / пер. с англ.; под науч. ред. О. И. Шкаратана. Москва: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
3. Кошелек в телефоне: как мобильные операторы покоряют рынок финансовых услуг. URL: <https://delo.ua/business/koshelek-v-telephone-kak-mobilnye-operatoru-pokorjajut-rynok-fina-346033>.
4. Росс А. Индустрии майбутнього / пер. з англ. Н. Кошмаренко. Київ: Наш формат, 2017. 320 с.
5. Титенко О. Природа економічних та соціальних суперечностей інформаційного суспільства: автореф. дис. ... к-та економ. наук. Київ, 2016. 20 с.

6. Bell D. *The Social Framework of the Information Society*. Oxford, 1980. P. 130.
7. Martin W. J. *The Global Information Society*. Aldershot: Aslib Gower; Brookfield, VT, USA, 1995. 233 p.
8. Masuda Y. *The Information Society as Post-Industrial Society*. *The World Future Society*. Tokyo, 1980. 179 p.
9. Moore N. *The Information Society*. *World Information Report 1997-1998*. P. 271–284.
10. *Report on Europe and the Global Information Society: Recommendations of the High-level Group on the Information Society to the Corfu European Council*. *Bulletin of the European Union*. 2004. No. 2/94. URL: http://aei.pitt.edu/1199/1/info_society_bangeman_report.pdf.

Семенов А. Ю. Вплив інформаційного суспільства на розвиток фінансових послуг. Побудова інформаційного суспільства: ресурси і технології: Матеріали XVII міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 27 вересня 2018 р. // МОН України; УкрІНТЕІ. – Київ: УкрІНТЕІ, 2018. – С. 122-126.